O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
G.Sh.Rixsiyeva

____

2025-yil "30" ________

SHARQ XALQLARI ADABIYOTI POETIKASI (PASHTU)

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 200 000-San'at va gumanitar fanlar

Ta'lim sohasi: 230 000-Tillar

Mutaxassislik: 70230104 – Adabiyotshunoslik (sharq tillari bo'yicha)

Toshkent - 2025

Sharq xalqlari tillari va adabiyoti instituti direktori:______Mirzaxmedova X.V.

Eronshunoslik va afg'onshunoslik oliy maktabi boshlig'i: ______Nuriddinov N. N.

ARM boshlig'i ________ Yuldasheva M.M.

Fan/modul kodi SXAP1204	O'quv yili 2025/2026	Semestr 2	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Sharq xalqlari adabiyoti poetikasi (pashtu)	48	72	120

2.	**I. Fanning mazmuni:**
	Fanning maqsadi: magistrlarga pashtu adabiyoti poetikasi, adabiyot nazariyasi fanlarida o'rganilayotgan milliy badiiy adabiyotning o'ziga xos xususiyatlari, uning rivojlanish qonuniyatlari va xarakteri, metodlari, janrlar, poetikani tashkil qiladigan asarning badiiy tili, uslubi, turli badiiy – tasviriy va ifodaviy vositalari to'g'risida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir. **Fanning vazifasi:** - badiiyatshunoslik masalalari bilan tanishtirish, ularni badiiy asar bilan ishlashga, undagi badiiy masalalar to'g'risida tasavvurga ega bo'lish; - badiiyatshunosligining dolzarb masalalarini ajrata olishga, tadqiq va tahlil etishni bilishi va ulardan foydalana olishi; - badiiy asar tili, badiiy sana't turlari, lafziy san'atlar, ma'naviy sana'tlar, badiiy troplar bo'yicha ko'nikmalariga ega bo'lish **Xorij tajribasiga muvofiqligi:** Mazkur fan dasturi xalqaro tan olingan reytinglarda birinchi top 300 talik ro'yxatga kiruvchi **University of Cambridge (4)** xorijiy tajribasini inobatga olgan holda takomillashtirildi. **https://www.cambridgeinternational.org/programmesandqualifications /cambridge-international-as-and-a-level-english-literature-9695/**

3.	**II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)** **II.I.Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:** **1-mavzu. Poetika tushunchasi, uning keng va tor ma'nolari.** Poetika – adabiyotshunoslikning yetakchi nazariy fani. Poetika tushunchasi. Poetikani o'zlashtirishdagi vazifalar. Poetika atamasining keng va tor ma'nolari. Aristotel "Poetikasi". **2-mavzu. Poetikaning asosiy turlari.** Umumiy, xususiy va tarixiy poetika. Shakl va mazmun masalasi. **3-mavzu. Sharq (arab, fors, turkiy xalqlar adabiyoti) poetikasi masalasi.**

Sharq adabiyotida aruz vazni, uning kelib chiqishi, tarqalishi. Poetika masalalari.

4-mavzu. Aruz she'r tizimi va u haqida yozilgan ilmiy risolalar. Boshqa she'riy vaznlar.

Aruz bahrlari, ruknlari va tovushlar sistemasi haqidagi tushunchalar.

5-mavzu. Sharq she'riyatida qofiya va badiiy san'atlar haqidagi ilm.

Qofiya va uning turlari. Badiiy san'atlar va ularning turlari.

6-mavzu. Pashtu mumtoz she'riyatida vazn masalasi.

Pashtu mumtoz she'riyatiga aruz vaznining kirib kelishi va uning ahamiyati. Aruz , qofiya, badiiy-tasviriy vositalarning o'rni. Sillabo-tonik she'riyatning tipik namunalari.

7-mavzu. Pashtu mumtoz she'riyatida sillabik va sillabo-tonik vazn masalasi.

Sillabo-tonik she'r tizimi va pashtu tili fonetikasi. Urg'u, bo'g'in masalasi.

8-mavzu. Xushxolxon Xatak she'riyati.

Shoir uslubi va badiiy mahorat, she'rlarda vazn masalasi.

9-mavzu. Abdurahmon va Abdulhamid she'riyati.

Uslub, mahorat masalalari.

10-mavzu. Zamonaviy pashtu adabiyoti nasrida poetika masalalari.

Gul Pocho Ulfat hikoyalarida uslub, kompozitsiya va badiiy til masalalari.

11-mavzu. Nur Muhammad Tarakiy hikoya va qissalari.

"Bang sarguzashtlari" qissasida yozuvchi uslubi, kompozitsiya, syujet qurilishi va badiiy til masalalari.

12-mavzu. Hozirgi zamon afg'on olimlarining poetikaga oid nazariy qarashlari (La'l Pocho Azmun va Ibrohim Hamkor misolida).

Rumon va novella uslub, obraz va xarakter yaratish masalalari.

III. AMALIY MASHG'ULOTLAR BO'YICHA KO'RSATMA VA TAVSIYALAR

Amaliy mashg'ulotlarda magistrantlar "Sharq xalqlari adabiyoti poetikasi (pashtu)" fanidan ma'ruza darslarida olgan nazariy bilimlarini mustahkamlash bilan birga, amaliy mashg'ulotlar mavzulari bo'yicha tayyorgarlik ko'rish jarayonida qo'shimcha adabiyotlar va manbalar bilan tanishish orqali qo'shimcha bilim va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Natijada ularning bilim doiralari ilmiy jihatdan asoslangan holda kengayadi.

"Sharq xalqlari adabiyoti poetikasi (pashtu)" fani bo'yicha amaliy

mashg'ulotlarga tavsiya etiladigan mavzular:

1. Aristotelning "Poetika"si bilan tanishish va uni tahlil qilish.
2. Pashtu she'riyatida aruzning o'rni.
3. Pashtu adabiyotida sillabik, sillabo – tonik va aruz she'r vaznlari atrofidagi bahslar. Pishod, Dvoryankov, M.Shokir qarashlari.
4. Muyo Sharofning "Pashtu aruzi" risolasida aruziy she'rlar.
5. Pashtu mumtoz adabiyotida qofiya turlari.
6. Pashtu adabiyotida she'riy san'atlar.
7. Xushxolxon Xatak ruboiylari poetikasi.
8. Gul Pocho Ulfatning kichik hikoyalari poetikasi.
9. La'l Pocho Azmunnig "Adab tiyori" ("Adabiyot nazariyasi") asarida poetika masalalari.
10. Pashtu adabiyotida "novella" va "roman" tushunchalari.
11. Mumtoz she'riyatda simvol va istiora san'atlari.
12. Pashtu qissalarida syujet va kompozitsiya masalalari.

IV. MUSTAQIL TA'LIM VA MUSTAQIL ISHLAR

"Sharq xalqlari adabiyoti poetikasi (pashu))" fanidan mustaqil ish sifatida quyidagi mavzulardan berilishi tavsiya etiladi:

1. Nega Pashtu tilida aruz vaznini qo'llash mushkul?
2. Yangi Pashtu she'rlari mumtoz she'rlardan nimasi bilan ajralib turadi.
3. Xayko she'rining Pashtu adabiyotidagi namunalari, ularning shakli va mazmuni haqida nimalarni tushuntira olasiz?
4. G'azal, qasida, masnaviy, ruboiylarning asosiy janriy belgilari va qofiyalanish sistemasi qanday?
5. G'ulom G'aus Haybariy qissalarining janriy xususiyatlarini tushuntirib bering.
6. Muhammad Siddiq Ruhiyning " D Pashtu adabiyoto torix" asarida Pashtu poetikasi haqida qanday ma'lumotlarni uchratdingiz?

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Talaba bilishi kerak:

- Poetika fani bilan tanishtirish, talabalarni badiiy aar bilan ishlashga, undagi nazariy masalalar haqida tasavvurga ega bo'lishi;
- Qiyosiy-chog'ishtirma tahlil qonuniyatlarini bilishi va ulardan foydalana olishi;
- O'zaro adabiy jarayon shakllari, o'zaro adabiy ta'sir va adabiy aloqalar shakllarini o'rganish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

4.

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- rolli o'yinlar(mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni tayyorlash;
- individual loyihalar;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar va hokazolar.

5.

VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

6.

VII. ASOSIY VA QO'ShIMChA O'QUV ADABIYOTLAR HAMDA AXBOROT MANBALARI

	Asosiy adabiyotlar
1.	Aristotel. Poetika. Qo'llanma. T., 1980.
2.	Mannonov A.M. Afg'on xalq og'zaki ijodiyoti.-T., 2025.
3.	Boboev T., Boboeva Z. Baddiy san'atlar. O'quv metodik qo'llanma. T., 2000.
4.	Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. T.,2018.
5.	Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati. T.,2010
	Qo'shimcha adabiyotlar
6.	Sh.M. Mirziyoyev. Hozirgi zamon va Yangi O'zbekiston. - Toshkent: O'zbekiston, 2024.
7.	Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekistonda taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo'lini qat'iy davom ettiramiz. 6-jild. - Toshkent: O'zbekiston, 2023
8.	Sh.M. Mirziyoyev. Yangi O'zbekistonda erkin va faravon yashaylik. 5-jild.- Toshkent: O'zbekiston, 2023.
9.	Mirziyoyev Sh.M. Inson qadri, uning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlari uchun. –Toshkent: O'zbekiston, 2022.
10.	Sh.M. Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. To'ldirilgan ikkinchi nashri. - Toshkent: O'zbekiston, 2022.

	11.	Shomuhammedov Sh.M. Fors – tojik aruzi, T.1979
	12.	Quronov D., Cho'lpon nasri poetikasi. – T., 2011
	Scopusdan maqolalar	
	13.	Esfehani L.S. Cognitive poetics as a literary theory for analyzing Khayyam's poetry // Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 32, 2012, Pages 314-320. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.01.046.
	14.	Lacey Okonski, Journal of Pragmatics,Volume 211, 2023, Pages 27-30, ISSN 0378-2166, https://doi.org/10.1016/j.pragma.2023.03.012.
	15.	Stefan Blohm, Valentin Wagner, Matthias Schlesewsky, Winfried Menninghaus, Sentence judgments and the grammar of poetry: Linking linguistic structure and poetic effect, Poetics, Volume 69, 2018, Pages 41-56, ISSN 0304-422X, https://doi.org/10.1016/j.poetic.2018.04.005.
	16.	Hassan Soodmand Afshar, Mohammad Bagherieh, The Use of Hedging Devices in Engllsh and Persian Abstracts of Persian Literature and Civil Engineering MA/MS Theses of Iranian Writers, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 98, 2014, Pages 1820-1827, ISSN 1877-0428, https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.03.611.
	Axborot manbalari	
	17.	www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali.
	18.	www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi
	19.	https://ibratfarzandlari.uz/ Ibrat farzandlari platformasi
	20.	www.mt.tsuos.uz
	21.	www.ziyonet.uz
	22.	www.persionbook.org
	23.	www.irandoc.ac.ir
	24.	https://www.hamshahrionline.ir/
7.	Fanning o'quv dasturi "Eronshunoslik va afg'onshunoslik" oliy maktabida ishlab chiqilgan va 2025-yil "20" 06 dagi 10-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. Fanning o'quv dasturi Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 2025-yil "28" 06 dagi 11 - sonli bayoni bilan tasdiqlangan.	
8.	**Fan /modul uchun mas'ul:**	

	A.M.Mannanov – TDSHU, Eronshunoslik va afg'onshunoslik oliy maktabi professori, filologiya fanlari doktori.
9.	**Taqrizchilar :** **D.Z.Muhiddinova** –TDSHU, "Arabshunoslik" oliy maktabi dotsenti, DSc. **Tilavov A.** – A.Navoiy nomidagi O'zbek tili va adabiyoti universiteti dotsenti, f.f.n